

Oslo kommune
Vann- og avløpsetaten
postmottak@vav.oslo.kommune.no
Att: Stamnett-prosjektet

Oslo 24. august 2020

HØRINGSUTTALELSE TIL VARSLING AV OPPSTART AV PLANARBEID - NY VANNFORSYNING OSLO STAMNETT

Innledende kommentarer

Østmarkas Venner (ØV) viser til deres brev datert 25. juni med varslings av oppstart av planarbeid «Ny vannforsyning Oslo stamnett». Vi viser videre til infomøte på nett 19. august. Dessuten er konsulentens søknad til Fylkesmannen om tillatelse til planlegging i Marka datert 21. april av betydning for den delen av saken som vi befatter oss med.

Innledningsvis vil vi bemerke at vi har stor forståelse for at Oslo trenger å redusere sårbarheten for drikkevannsforsyningen. Vi stiller imidlertid et stort spørsmål ved klokskapen i å planlegge et stort basseng i fjell (fjellhall) under en av de største sprekkesonene i Østmarka hvor arbeidet med Romeriksporten viste at fjellet var «pill råttent» og berggrunnen «lakk som en sil».

Vi er klar over at markaloven gir unntak fra det generelle forbudet mot inngrep for anlegg som vannforsyning jf § 7 punkt 4. Men vi minner om at planen «skal bare stadfestes dersom tiltakene etter departementets syn lar seg forene med lovens formål. Departementet kan gjøre de endringer i kommunens plan som det anser nødvendig for at planen skal være i samsvar med lovens formål». Denne plansaken og anleggsfasen vil ha høy prioritet i ØV de neste årene og vi vil følge den nøye og benytte oss av våre demokratiske rettigheter inkludert klageadgang for å ivareta Østmarkas natur og dens viktighet for det uorganiserte friluftslivet.

VAV opplyste på infomøte at tunneller og fjellhaller kunne bli vurdert som skjermingsverdige objekt jf. sikkerhetsloven. Dette vil bli avgjort av Helse- og omsorgsdepartementet (HOD). Hvis det skjer, vil det ifølge VAV bli gitt liten informasjon om slike anlegg og hvor de nøyaktig ligger. Østmarkas Venner håper at HOD ikke vil bruke sikkerhetsloven da det vil legge store begrensinger på våre og andres muligheter til å få innsyn i de delene av prosjektet som berører og kan ha negative følger for Østmarka og bebyggelsen på Hellerud og Haugerud.

Om Østmarka Venner

Østmarkas Venner (ØV) med sine om lag 4000 medlemmer har som formål å bidra til å bevare Østmarka som natur- og friluftslivsområde for dagens og kommende generasjoner. ØV skal blant annet arbeide for å bevare markagrensa og ta vare på Markas innhold, ved å hindre tekniske inngrep som forringer Østmarka som naturområde. Vi vil sikre det enkle friluftslivet og unngå motorisert og støyende aktivitet i Marka. ØV var forslagsstiller til de to

verneområdene som ble vernet etter markaloven i 2013 (friluftslivsområder). Det ene verneområdet «Hauktjern» berøres av planområdet. Vi fremmet også forslag om nasjonalpark i Østmarka som nå utredes. Vi uttaler oss her om den delen av planen som berører eller grenser til Østmarka.

Om prosjektets berøring med Østmarka

Brevet og infobrosjyren beskriver følgende prosjekt som skal gjennomføres i Østmarka eller Østmarkas nærområde:

«Johan Castbergs vei: Et mindre bygg (rømningsutgang) på om lag 50 m² som erstatter eksisterende bygg av omtrentlig samme størrelse. Det er ikke bestemt plassering av dette bygget. Det kan bli aktuelt å plassere bygget et annet sted innenfor varslet planavgrensning mellom Lutvann og bebyggelsen i Trosterud-området.

Høyde-/beredskapsbassenger i berg (50 000 m³) øst for Trosterud»

Planområdet er avgrenset slik:

Som kartet viser berører planområdet et relativt stort område i Østmarka som avgrenses av Romeriksporten i sør, nordre del av Lutvann i øst og bebyggelsen på Haugerud og Hellerud i nord og vest. Planområdet grenser inntil eller berører også verneområdet «Hauktjern friluftslivsområde» som med hjemmel i markalovens § 11 ble vernet i oktober 2013. Dette er ikke omtalt i plandokumentene.

Erfaringene fra Romeriksporten og overføringsverdi til sprenging av høydebasseng ved Lutvann

Som VAV antakelig er klar over var ØV en sentral organisasjon i kampen som Marka-organisasjonene førte da bygging av Gardermobanen førte til lekkasjer til Romeriksporten. Som kjent ble flere grunnvannsmagasin, i området på kartutsnittet over, punktert. Det førte til at vannstanden i flere vann begynte å synke, flere myrer og andre fuktområder ble drenert, og mange hus i Hellerudområdet fikk alvorlige setningsskader. Nordre Puttjern ble tømt for vann, Søndre Puttjern ville lidd samme skjebne hvis ikke en slange fra Kroktjern hadde sørget for kunstig åndedrett. Det som ikke er så kjent er at hvis ikke tunnelen var blitt tettet med etterinjeksjon, ville den unike innsjøen Lutvann som går under navnet «Markas dronning» blitt tømt i løpet av 14 år fordi det rant mye mer vann ned i Romeriksporten enn det som bli

tilført i et normalår. Vannbalansen var negativ, ikke bare i tørrår som 1997 men også i normalår. Alt dette skjedde ganske fort, fra vannstanden begynte å synke i Nordre Puttjern i månedsskiftet januar/februar 1997 og til tjernet var tomt gikk det under et halvt år. På under et halvt år dvs. i juni begynte også vannstanden i Søndre Puttjern å synke. Omtrent samtidig begynte også vannstanden i Lutvann å synke – en innsjø som hadde oppholdstid på om lag 14 år og derfor ikke reagerer raskt på negativ vannbalanse. Det sier noe om hvor alvorlige lekkasjene var som følge av sprengningene.

Hvordan var dette mulig? Evaluering av skandalen viste at det var altfor dårlige forundersøkelser av hydrogeologien og berggrunnen i området, og betydningen av de store sprekkesonene for lekkasjer fra overflaten og ned i tunellen ble grovt undervurdert. Da de begynte å sprengte i sonen rundt Hellerud, Lutvann og Puttdalen viste det seg at berggrunnen var «pill råtten» og vannet «rant i strie strømmer» ned i tunellen. Av alle delområdene var område fra Hellerud til og med Lutvann det aller vanskeligste ved siden av Puttdalen. Forinjeksjon ble også forsøkt, men fungerte ikke. Tidspresset førte til at framdrifta ble overordnet miljøhensyn og tetting av tunellen ble forsømt for å rekke tidsplanen.

Ekstrakostnadene ved å tette tunellen ble enorme, beregnet 2020-verdi nærmere 1,5 milliarder og tunellen ble dessuten aldri helt tett. Fortsatt lekker det mye vann ned. I tørrår kompenseres lekkasjene med at drikkevann blir presset inn fra tunellen for å utøve et mottrykk mot grunnvannet og opprettholde vannbalansen.

ØV er derfor meget forundret over at VAV velger å planlegge sprengning av et stort høydebasseng som kan sammenlignes med en fjellhall eller en tunell i en av de største og erfaringsmessig de mest krevende sprekkesonene i Østmarka. Ifølge erfarne fagfolk på området er dette det området i Norge som har vært mest utsatt for lekkasjer under tunneldrift.

Vi antar at hensikten med høydebassenget er at det skal være fullt av vann når det er ferdig, men spørsmålet om skader på naturen i området som drenerer til bassenget dreier seg om anleggsperioden som vil strekke seg over flere år og om eventuelle lekkasjer til bassenget til evig tid hvis det ikke er fullt til randen. VAV opplyste på infomøte at de skulle bruke forinjeksjon før dere sprenger ut bassenget for å sørge for tetting. Det er vel og bra, men vi stiller betimelige spørsmål rundt ekstrakostnadene forbundet med det, om det vil fungere i dette området, samt hva slags tettestoff som er forenelig med bruk i et drikkevannsbasseng. Vår særdeles dårlige erfaring med Romeriksporten gjør at vi er redde for at VAVs tanker om tetting før sprengning kan være for altfor optimistiske og ikke i stor nok grad basert på erfaringene fra Romeriksporten.

Om bruken av Marka og Østmarka

Marka er fra et folkehelseperspektiv av uvurderlig verdi og gir mulighet for friluftsliv, fysisk aktivitet, rekreasjon og opplevelse av stillhet og ro for hele befolkningen i Akershus og Oslo. I løpet av ett år bruker over 80 prosent av Oslos befolkning Oslomarka, og på store utfartsdager kan antall mennesker som bruker Oslomarka være opp mot 100 000. I brukerundersøkelser knyttet til bruk av Marka sier nærmere 90 prosent av brukerne at de er opptatt av å oppleve uberørt natur, stillhet og ro. Dette legges også til grunn for de politiske målene for Oslo kommunes forvaltning av kommunens skoger. Antall innbyggere i bydelene Alna og Østensjø bydel som sokner til den delen av Østmarka som kan bli negativt berørt av «Stamnett-prosjektet» er om lag 100.000.

Østmarka er i større grad enn alle andre deler av Marka i Oslo og Akershus omringet av pressområder med sterk vekst i befolkningen. ØV registrerer at presset på utbygging i Østmarka er stort, og at flere kommuner søker å legge idrettsanlegg eller annen infrastruktur innenfor markagrensa, antakelig for å slippe å sette av tilstrekkelig arealer i byggesonen. ØV er bekymret for en stadig uthuling av markaloven og en bit for bit utbygging av randsonen i Marka.

Slik ØV ser det, hviler det et tungt ansvar på de kommunale etatene som påvirker eller forvalter denne viktige fellesskapsverdien på vegne av dagens og kommende generasjoner, at Marka ikke bygges gradvis ned, eller forringes av inngrep det være seg over eller under bakken!

Om områdets naturkvaliteter og betydning for friluftslivet

Området hvor det planlegges rømningsvei ved Johan Castbergs vei, er grnr/brnr 167/203, slik vi fikk informasjon av VAV. Dette området ligger i kanten av Østmarka ved markagrensa, opp mot befolkningstette områder som Haugerud og Trosterud. Området inngår i viktige rekreasjonsområder, såkalte 100-meterskoger, og ikke langt unna Hauktjern friluftslivsområde og inntil Marka-grensa. I dette området ligger også et kulturminne, Trosteruddammen, som dessverre er blitt fylt med overskuddsmasser fra byggeprosjekter i området.

Området utgjør "100-meterskog" som befolkningen bruker i betydelig grad, og det går umerka stier på kryss og tvers. I prosjektet må det ikke skapes unødige hindringer for tilgang til Marka verken ved gjennomføring av prosjektet eller etter ferdigstillelse.

Om adkomsten til og stier/løyper i Østmarka

Inn i området går to merkede stier/løyper som er særlig viktig for lokalbefolkningen og friluftslivet generelt. Fra Lutvann skole går ei skiløype som møter lysløypa fra Haugerud og langs samme trase går det en blåsti som skiller lag med rødløypa rett innenfor skogkanten og som går til husmannsplassen Fagerholt i nordenden av Lutvann. For øvrig er det mange småstier på kryss og tvers i området. ØV forutsetter at stier og løyper hverken blir berørt av prosjektet i Johan Castbergsvei eller av anleggsarbeid under bakken i Marka slik at naturen i området ikke blir forringet.

Innspill til framdrift

Prosjektets sluttdato er satt 1. januar 2028, som er fristen kommunen har fått av Mattilsynet. Stamnett-prosjektet med alle sine delprosjekter er et enormt prosjekt og vi stiller oss tvilende til at det er mulig å planlegge og gjennomføre prosjektet på den tiden som er til rådighet. Det er altså kun 1 år og 4 mnd. til hele planprosessen inkludert detaljprosjektering og anbudskonkurranser skal være ferdig, vedtak fattet i Bystyret og planen godkjent av KLD. Anleggsarbeidet (tunneldriving) skal starte i 2022 og det er kun satt av tre år fram til 2025 og etter den tid er det installasjonsarbeid som pågår fram til ferdigstillelse.

Grunnen til at vi er opptatt av dette er at vi frykter at både detaljplanlegging og forundersøkelser og særlig anleggsarbeidet vil bli preget av tidspress slik at prosjektet havner i samme klemme som arbeidet med Romeriksporten hvis det oppstår lekkasjer underveis. Presset mellom hensyn til framdrift og hensynet til grunnvannsavhengige økosystemer som påvirkes av eventuelle lekkasjer kan føre til at naturen taper mot tid og budsjetter. Vi ber om at VAV ser kritisk på framdriftsplanen og dens realisme.

Innspill til utredninger og kravstilling til gjennomføring av anleggsarbeidet

Det er få opplysninger om høydebasseng og forundersøkelser i dokumentet og vi antar at vi kan få mer informasjon om dette fra VAV. Vi er særlig opptatt av følgende i KU-en som skal gjennomføres:

Friluftsliv, naturverdier og naturopplevelse

Vi er enige med Fylkesmannen i at følgende må utredes: «Virkningene for friluftsliv, naturopplevelse og idrett, samt for landskap og natur og kulturmiljø med kulturminner må utredes og vurderes for naturmiljøet, herunder for eventuelle rødlistearter og naturtyper som berøres av tiltaket, må minimeres, utredes og vurderes i tråd med naturmangfoldloven §§ 8-12, jf. § 7 første ledd.»

Vi vil understreke at selv om det ikke blir synlige fysiske inngrep i Østmarka i form av bygninger eller anleggsveier så må effekten av evt. lekkasjer på myrer og våtområder, samt på Lutvann utredet. Dette er viktig selv om det påstås fra utbygger at lekkasjer skal tettes før fjellhallen sprenges. Risikoen for at lekkasjer skal oppstå er etter vår mening stor.

Grunnvannsforhold og senkninger, forurensning

Ifølge sakspapirene antas flere tema å være særlig relevante og skal inngå i risiko- og sårbarhetsanalysen som et minimum. Av disse er ØV særlig opptatt av: Ingeniørgeologi (stabilitet for tunneler og fjellrom). Grunnforhold og geoteknikk (senkning av grunnvannstand og setninger, samt områdestabilitet i områder med marine avsetninger). Forurensning av vann.

Vi ber innstendig om at faren for lekkasjer blir tatt på alvor. Vel så viktig, som at dette blir utredet og etter hvert detaljprosjektert, er hvem som gjør det og om dem har den riktige kompetansen.

Vi spiller inn allerede nå at det er svært viktig at det i anbudsdokumenter og kontrakter, samt prosjektledelse knyttet til sprenging av fjellbassenget blir satt opp underveisevaluering og stoppkriterier knyttet til lekkasjer. Dette er så vidt vi erfarer en av anbefalingene fra Romeriksporten.

Vi takker for at VAV tilbyr oss et eget møte hvor vi kan få svar på våre mange spørsmål som ikke framkommer i høringsdokumentene. Vi kommer tilbake med egen henvendelse om det.

Med vennlig hilsen

Elektronisk godkjent

Helga Gunnarsdóttir
Styreleder

Bente Lise Dagenborg
Styremedlem